

Türkiye: Kritik Seçim Yılında Medyaya Yönelik Kısıtlamalar

TÜRKİYE'DE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ULUSLARARASI
ORTAK MİSYONU

(12 - 14 EKİM 2022)

MİSYON RAPORU

Türkiye: Kritik seçim yılında medyaya yönelik kısıtlamalar

MİSYON RAPORU: TÜRKİYE'DE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ULUSLARARASI ORTAK MİSYONU
(12 - 14 EKİM 2022)

Yayınlayan: Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI)
Spiegelgasse 2/29, 1010 Viyana, Avusturya
+ 43 1 5129011 | info@ipi.media | ipi.media

Bu rapor, Uluslararası Basın Enstitüsü ve Türkiye'deki basın özgürlüğü misyonuna katılan ortak kuruluşlar tarafından hazırlanmıştır. Misyon üyeleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- » Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI)
- » Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) Türkiye
- » ARTICLE 19 Europe
- » Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ)
- » Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi (ECPMF)
- » Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa (OBCT)
- » Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF)

Yayımlayan: Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI)

Katkıda bulunanlar: ARTICLE 19 Europe, ECPMF, RSF, CPJ, Uluslararası PEN

Tasarım: Ana Dokuçevic

International
Press
Institute

**MEDIA FREEDOM
RAPID RESPONSE**

IPI'nin bu raporu aynı zamanda AB Üye Devletleri ve Aday Ülkelerdeki basın ve medya özgürlüğü ihlallerini izleyen, takip eden ve bunlara müdahale eden Medya Özgürlüğü Acil Müdahale (MFRR) Projesi ile birlikte hazırlanmıştır. Bu proje, gazetecileri ve medya çalışanlarını korumak için hukuki ve pratik destek, savunuculuk ve bilgilendirme sağlamaktadır. MFRR, Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi (ECPMF) öncülüğünde ARTICLE 19 Europe, Avrupa Gazeteciler Federasyonu (EFJ), Free Press Unlimited (FPU), Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) ve Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa'dan (OBCT) oluşan bir konsorsiyum tarafından organize edilmektedir. Proje, Avrupa Komisyonu tarafından ortaklaşa finanse edilmektedir.

İsveç
Sverige

IPI'nin #FreeTurkeyJournalists kampanyası kapsamında yayımlanan bu rapor, Avrupa Birliği ve İsveç İstanbul Başkonsolosluğu tarafından desteklenmektedir.

İçindekiler

Giriş 4

Misyon 4

2023: Gazetecilik ve Seçim Yılı 5

Önemli Gelişmelere Genel Bakış 5

Misyon Katılımcıları 7

Toplantılar 8

Takvim 9

Temel Konular 10

Dezenformasyon Yasası: Sansür ve Gözdağı Aracı 10

Küresel Ağ Girişimi 12

Şiddet ve Cezasızlık Kültürü 12

Katkıda bulunanlar: Gürkan Özturan, ECPMF ve Özgür Öğret, CPJ

Medyanın Ele Geçirilmesi 16

Katkıda bulunan: Renan Akyavaş, IPI

Bitmeyen Adaletsizlik: Kürt Gazetecilere Yönelik Baskılar 18

Katkıda bulunan: Paul Pouchoux, RSF

Resmi Toplantılar 21

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 21

Anayasa Mahkemesi: Yüksek Mahkeme Kararlarının

Uygulanmaması ve İfade Hürriyeti Üzerindeki Yasal Kısıtlamalar 22

Katkıda bulunan: ARTICLE 19 Europe

Rapor Özeti ve Öncelikli Eylem Alanları 28

Giriş

Misyon

Yedi uluslararası medya özgürlüğü, gazetecilik ve insan hakları örgütünden oluşan bir koalisyon, ülke genelinde bağımsız haberciliğe yönelik tehditleri araştırmak üzere 12-14 Ekim 2022 tarihleri arasında Türkiye'ye düzenlenen uluslararası bir misyona katıldı.

Misyon kapsamında editörler, gazeteciler, yerel sivil toplum kuruluşları, Anayasa Mahkemesi yetkilileri, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun AKP'li başkanı ve muhalefet partilerinin temsilcileriyle görüşmeler yapıldı.

Heyet ayrıca, Haziran 2022'de terörle bağlantılı suçlamalarla tutuklanan 16 Kürt gazeteci ve medya çalışanı da dahil olmak üzere Kürt gazetecilerle dayanışma göstermek amacıyla Diyarbakır'ı ziyaret etti¹.

Misyon, Cumhurbaşkanlığı sözcüsü, RTÜK başkanı, TBMM Dijital Mecralar Komisyonu başkanı, Cumhurbaşkanlığı İletişim Direktörü ve iktidardaki siyasi partiler AKP ve MHP temsilcileri ile görüşme talebinde bulunmuş; ancak bu talepler olumlu yanıt bulmamıştır.

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu ve Ankara'daki diplomatik çevrelerle de kısa toplantılar düzenlendi.

Misyon, sırasıyla İstanbul ve Diyarbakır'da düzenlenen iki basın toplantısıyla sona erdi.

Bu, Uluslararası Basın Enstitüsü'nün Eylül 2019², Ekim 2020³ ve Ekim 2021'de düzenlediği uluslararası basın özgürlüğü misyonlarının ardından Türkiye'ye düzenlediği dördüncü uluslararası basın özgürlüğü misyonu oldu⁴.

¹ IPI açıklaması, 28 Haziran 2022: "IPI, Türkiye'nin güneydoğusundaki 15 Kürt gazetecinin serbest bırakılması çağrısını yineledi" <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/ipi-renews-call-for-release-of-15-kurdish-journalists-in-turkeys-southeast>

² Basın Özgürlüğü Misyonu 2019: Türkiye'nin Gazetecileri Rıhtımda <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/ipi-launches-international-press-freedom-mission-report/>

³ Basın Özgürlüğü Misyonu 2020: Türkiye'nin Gazetecileri Zor Durumda https://freeturkeyjournalists.ipi.media/wp-content/uploads/2020/11/20201125_Turkey_PF_Mission_Report_ENG.pdf

⁴ Basın Özgürlüğü Misyonu 2021: Türkiye: Dijital Karantina Hayaleti https://ipi.media/wp-content/uploads/2022/05/PFMissionReport_TURKEY_2021_22_FINAL.pdf

2023: Gazetecilik ve Seçim Yılı

Türkiye kritik bir seçim yılına girerken, ülkedeki gazeteciler bağımsız haberciliği ve kamusal tartışmayı susturmak için tasarlanmış fiziksel, adli ve düzenleyici tehditlerden oluşan bir dizi engelle karşı karşıya.

Ekim 2022'de dezenformasyon yasasının kabul edilmesi, dijital alanı dize getirmek ve sosyal medya mecralarının ya hükümet sansürü için bir araç rolüne boyun eğmelerini ya da direnerek büyük mali cezalar ve nihayetinde kapatılmalarını riske atmalarını sağlamak için en son karşılaşılan girişimdir. Medya düzenleyici kurulları eleştirel programlar nedeniyle yayıncılara ceza kesmeye ve mahkemeler de gazetecileri yargılamaya devam ediyor. Bu arada, gazetecilere yönelik siyasi düşmanlığın yarattığı ateşli atmosferi cezasızlıktan aldığı güçle gazetecilere şiddet uygulayan bir polis gücü destekliyor, ve her an şiddete ve daha fazla baskıya dönüşebilecek bir yangın yeri yaratıyor.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'de bağımsız gazeteciliğin halen bu kadar güçlü olması şaşırtıcıdır. Bu, kendilerini gazetecilik vazifesine adanmış, ulusal ve uluslararası gazeteci örgütleri ağları tarafından desteklenen, üyelerini ve meslektaşlarını mümkün olan her yerde desteklemeye hazır inanılmaz ve cesur kişilere atfedilebilir. Bu aynı zamanda kamuoyunun bağımsız ve güvenilir haberlere olan açlığının da bir sonucudur. Türkiye'deki gazetecilerin bu seçim yılında ve gelecekteki güçlü bir demokratik toplumun inşasında oynayacakları çok önemli bir rol var.

Önemli Gelişmelere Genel Bakış

Misyon, 14 Mayıs 2023'te yapılacak seçimler öncesinde hükümetin online sansür yetkilerini güçlendirmek üzere tasarlanan yeni **dezenformasyon yasasının** parlamentodan geçtiği hafta gerçekleşti.

Misyon aynı zamanda Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun (BTK) mahkeme kararı olmaksızın milyonlarca internet kullanıcısının verilerini topladığının ortaya çıktığı **BTK-Gate skandalının** hemen ardından gerçekleşti.⁵

Ağustos ayında Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun, "Türkiye'ye yönelik sistematik dezenformasyon kampanyalarına karşı koymak" amacıyla başkanlık bünyesinde bir **"Dezenformasyonla Mücadele Merkezi"** kurulduğunu açıkladı.⁶

⁵ Medyascope raporu, 22 Temmuz 2022: "BTK-gate: Türkiye'deki tüm kullanıcıların internet aktiviteleri, kimlikleri ve kişisel verileri son bir buçuk yıldır BTK tarafından toplanıyor"
<https://medyascope.tv/2022/07/21/btk-gate-internet-activity-identity-and-personal-data-of-all-users-in-turkey-has-been-collected-by-btk-for-the-past-year-and-a-half/>

⁶ IPI açıklaması, 17 Ağustos 2022: "Türkiye: IPI "Dezenformasyonla Mücadele Merkezi" kurulmasından endişe duyuyor"
<https://freeturkeyjournalists.ipi.media/turkey-ipi-concerned-over-establishment-of-centre-for-combating-disinformation/>

Anayasa Mahkemesi 10 Ağustos'ta verdiği pilot kararda, Basın İlan Kurumu'nun (BİK) Sözcü, Cumhuriyet, Evrensel ve BirGün'ün de aralarında bulunduğu bazı bağımsız gazetelere keyfi ve ardışık olarak kamu reklamı verilmesini yasaklamasının ifade ve basın özgürlüğünü ihlal eden sistematik bir ayrımcılığa işaret ettiğini tespit etti. Mahkeme, BİK yönetmeliğini, mevzuatta değişiklik yapması için TBMM'ye sevk etti. Bu karara rağmen, BİK 22 Ağustos 2022'de Evrensel'in kamu ilanı alma hakkını iptal ettiğini duyurdu.⁷

Mayıs ayında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı yolsuzlukla ve 2023 cumhurbaşkanlığı seçimlerini kaybetmesi halinde ülkeden kaçma planları yapmakla suçladığı konuşmasını yayınladıkları için dört yayın kuruluşuna (Tele1, Halk TV, KRT TV ve Flash TV) para cezası verdi. Aralık ayında RTÜK, Türkiye İşçi Partisi (TİP) sözcüsü ve milletvekili Sera Kadıgil'in sabah haberlerinde Erdoğan'a yönelik eleştirileri nedeniyle FOX TV'ye para cezası verdi. Ayrıca FOX TV'ye de Medya Mahallesi program sunucusunun yüz ifadeleri nedeniyle "terör propagandası" cezası verdi.⁸

Bunlar, **RTÜK'ün** bağımsız yayıncıları cezalandırmak için **güçlü bir araç olarak kullanıldığına dair** seçilmiş güncel örneklerden sadece birkaçı. Düzenleyici kurum yalnızca 2021 yılında 71 ayrı ceza kesmiştir.⁹ Ocak ve Eylül 2022 arasında RTÜK, toplam 11,5 milyon TL tutarında 38 ceza kesmiş ve bu cezalardan sadece üçü iktidar yanlısı TV kanallarına kesilmiştir.

Bu esnada, **gazetecilere yönelik kovuşturmalar** hız kesmeden **devam etmiştir**. IPI'nin gözlemine göre Ekim 2022'deki misyon sırasında 42 gazeteci hapiste bulunuyordu.¹⁰ IPI'nin 2021 yılı dava izleme raporlarına göre 135 ayrı davada 241 gazeteci hakkında dava açıldı. Davaların çoğu sonraki duruşmalara ertelenirken, 16'sı mahkumiyetle sonuçlandı ve 28 gazeteci toplam 83 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Mahkumiyet kararlarının dokuzu terörle ilgili, ikisi ise cumhurbaşkanına hakarettten verildi.¹¹

⁷ IPI açıklaması, 26 Ağustos 2022: "Türkiye: Uluslararası gruplardan Evrensel'in kamu ilanları alma hakkının geri verilmesi çağırısı"
<https://freeturkeyjournalists.ipi.media/turkey-international-groups-call-to-restore-evrensels-right-to-receive-public-ads/>

⁸ T24 Makalesi, 21 Aralık 2022: "RTÜK'ten "Medya Mahallesi" programı ile TELE 1 ve Fox TV'ye ceza!"
<https://t24.com.tr/haber/rtuk-ten-medya-mahallesi-programi-ile-tele-1-ve-fox-tv-ye-ceza,1080377>

⁹ IPI Açıklaması, 1 Haziran 2022: "Türkiye: Yayın düzenleyicisi dört eleştirel TV kanalına ceza verdi"
<https://freeturkeyjournalists.ipi.media/turkey-broadcast-regulator-fines-four-critical-tv-stations/>

¹⁰ Rakamlar farklı kuruluşlar için küçük farklılıklar gösterse de TGS 44 gazetecinin hapiste olduğunu kaydetmiştir.

¹¹ IPI Analizi, 26 Ocak 2022: " IPI: 2021'de Türkiye'de en az 241 gazeteci yargılandı - neredeyse yarısı terör suçlamasıyla"
<https://freeturkeyjournalists.ipi.media/ipi-at-least-241-journalists-faced-trial-in-turkey-in-2021-nearly-half-on-terrorism-charges/>

Gazetecilere yönelik şiddet de azalmadan devam etmektedir. Türkiye Gazeteciler Sendikası'na (TGS) göre, Mayıs 2021 ile Nisan 2022 arasında 57 gazeteci saldırıya uğradı. Ses Kocaeli yerel gazetesinin yazı işleri müdürü Güngör Arslan'ın 21 yaşındaki silahlı bir kişi tarafından öldürülmesi (Şubat 2022); köşe yazarı Memduh Bayraktaroğlu'nun Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı ile ilgili bir espri tweet'i atmasının ardından evine yapılan saldırı en rahatsız edici saldırılar olarak kayıtlara geçti. Vedat Örüç ve Elif Kurttaş adlı iki serbest gazetecinin Adana'daki bir geri dönüşüm fabrikasının çalışanları tarafından saldırıya uğraması (Temmuz 2022); YouTube muhabirleri Ebru Uzun Oruç ve Barış Oruç'un Milliyetçi Hareket Partisi ile ilgili sokak röportajlarının ardından silahlı saldırıya uğraması; ve Haziran 2022'de İstanbul Onur Yürüyüşü sırasında birden çok gazetecinin saldırıya uğraması ve en az bir muhabirin polis tarafından gözetimine alınması bu ihlallere örneklerdir.¹²

Misyon Katılımcıları

Misyon, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) tarafından organize edilmiş ve aşağıdaki kuruluşların temsilcilerinden oluşmuştur:

- » Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI)
- » Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) Türkiye
- » ARTICLE 19 Europe
- » Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ)
- » Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi (ECPMF)
- » Osservatorio Balcani Caucaso Transeuropa (OBCT)
- » Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF)

Misyon, Uluslararası PEN ve Güneydoğu Avrupa Medya Örgütü (SEEMO) tarafından da desteklenmiştir.

¹² IPI açıklaması, 29 Haziran 2022: "Türkiye: İstanbul Onur Yürüyüşü'nü takip eden foto muhabiri gözetimine alındı, muhabirler saldırıya uğradı"
<https://freeturkeyjournalists.ipi.media/turkey-photojournalist-detained-reporters-assaulted-while-covering-istanbul-pride-march/>

Toplantılar

Misyon sırasında aşağıdaki kurum ve paydaşlarla toplantılar gerçekleştirilmiştir:

- » Avrupa Düzenleyici Otoriteler Platformu (EPRA)
- » Küresel Ağ Girişimi (GNI)
- » Komisyon başkanı da dahil olmak üzere TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (AKP)
- » Anayasa Mahkemesi (AYM)
- » Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu
- » Türkiye'deki yabancı diplomatik misyonlar
- » Aşağıdaki siyasi partilerin milletvekilleri ve temsilcileri (kısaltma olarak):
 - CHP, İYİP, HDP, SP, DP, Gelecek Partisi, EMEP, TİP, TÖP
- » Türk ve Kürt gazeteciler, sivil toplum ve gazetecilik kurumları yuvarlak masa toplantısı

Aşağıdaki kurumlara iletilen görüşme talepleri reddedilmiş ya da yanıtız bırakılmıştır:

- » Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Başkan Ebubekir Şahin
- » TBMM Dijital Mecralar Komisyonu, Başkan Hüseyin Yayman (AKP)
- » Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın
- » AKP Genel Başkan Yardımcısı Leyla Şahin Usta ve MHP Genel Başkan Yardımcısı Yaşar Yıldırım
- » Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun

Takvim

27 EYLÜL	12 EKİM	13 EKİM	14 EKİM	25 EKİM
EPRA Yürütme Kurulu Üyeleri ile Toplantı (Çevrimiçi)	Muhalefet partileri (CHP, İYİ Parti, SP, DP, Gelecek Partisi) ile 1. Toplantı	Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu	İstanbul'da 1. Basın Toplantısı	GNI & Üyeleri ile Toplantı (ARTICLE 19 tarafından düzenlendi) (Çevrimiçi)
	Muhalefet partileri (HDP, TİP, EMEP, TÖP) ile 2. toplantı	Milletvekili Hakan Çavuşoğlu ile görüşme, (AKP Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı)	Dicle Fırat Gazeteciler Derneği (DFG) ev sahipliğinde Diyarbakır'da 2. Basın Toplantısı	
	Anayasa Mahkemesi	Ankara'daki diplomatik misyonlar	Sivil toplum ve gazetecilik kurumları yuvarlak masa toplantısı Kürt gazeteciler ve gazetecilik grupları ile toplantı	

Temel Konular

Dezenformasyon Yasası: Sansür ve Gözdağı Aracı

13 Ekim 2022 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, sivil toplum ve gazetecilik camiasından gelen sert eleştirilere rağmen sözde “dezenformasyon yasasını” kabul etti.¹³ Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, “ifade hürriyetinin kullanılmasına telafisi mümkün olmayan zararlar vereceğini” belirterek Türk makamlarını yasayı çıkarmamaya davet etmişti.¹⁴

Yeni mevzuat, İnternet Kanunu, Basın Kanunu ve Ceza Kanunu da dahil olmak üzere çeşitli kanunlarda değişiklik yapan 40 maddeden oluşmaktadır.¹⁵ Bu yasa, Türkiye’de 14 Mayıs 2023’te yapılacak genel seçimler öncesinde hükümetin kamusal tartışmayı daha da bastırmasını ve kontrol etmesini sağlayacak şekilde, çevrimiçi bilginin kapsamlı bir şekilde sansürlenmesi ve gazeteciliğin kriminalize edilmesi için bir çerçeve sunmaktadır.

Ceza Kanunu’nda değişiklik yapan kanunun 29. Maddesi uyarınca, korku veya panik yaratmak, ülkenin iç veya dış güvenliğini, kamu düzenini veya Türkiye toplumunun genel sağlığını tehlikeye düşürmek amacıyla kasıtlı olarak “dezenformasyon ve yalan haber” yayınlamaktan suçlu bulunanlar bir ila üç yıl arasında hapis cezasına çarptırılacak. Bilginin anonim hesaplardan, kimliğini gizleyen bir kişi tarafından veya bir örgütün faaliyetleri kapsamında yayınlanması halinde verilecek ceza yarı oranında artırılabilecektir.

Basın Kanunu internet haber sitelerini de kapsayacak şekilde genişletildi ve böylece hükümetin Basın İlan Kurumu’nun (BİK) rolünü dijital medyayı da kapsayacak şekilde genişletmesine olanak sağlandı. BİK’in bağımsız medyaya karşı ayrımcılık sicili göz önüne alındığında, benzer bir yaklaşımın çevrimiçi medyaya da yayılmasından ve BİK’in iktidar yanlısı dijital medyayı finanse etme yetkisine sahip olmasından endişe ediliyor.

Teknoloji şirketleri, yeni hükümler kapsamında, kullanıcı verilerine ve içerik engelleme ve kaldırma taleplerine uymadıkları için ağır yaptırımlarla karşı karşıya kalacaklar ve bu da onları iktidar sansürüne ortak olmaya zorlayabilecek.

¹³ Ortak açıklama, 6 Ekim 2022: “Uluslararası basın özgürlüğü grupları Türkiye’de meclise sunulan dezenformasyon yasa tasarısını kınadı”
<https://freeturkeyjournalists.ipi.media/international-press-freedom-groups-condemn-turkey-disinformation-bill-placed-before-parliament/>

¹⁴ AKPM açıklaması, 12 Ekim 2022: “AKPM, Türkiye’yi ‘yanlış veya yanıltıcı bilgileri’ suç sayan yeni yasayı iptal etmeye çağırıyor”
<https://pace.coe.int/en/news/8846/pace-urges-turkiye-to-drop-new-law-criminalising-false-or-misleading-information->

¹⁵ 7418 sayılı ve 18 Ekim 2022 tarihli Kanunun tam metni: <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k7418.htm>

Yeni mevzuatın muğlak ve sorunlu dili ve Türkiye'nin siyasallaşmış yargı sistemi tarafından gelecekte uygulanacak olması, milyonlarca internet kullanıcısının yanı sıra gazetecileri de cezai yaptırım riskiyle karşı karşıya bırakacak ve ülkenin halihazırda sorunlu olan haber ortamında çok daha fazla sansür ve otosansüre yol açabilecektir.

2022 Dezenformasyon Yasası, Türkiye hükümetinin sosyal medya mecralarını kontrol altına almaya yönelik girişimlerinin son adımıdır. 2020 Sosyal Medya Kanunu, sosyal medya şirketlerini Türkiye'de tüzel kişilikler kurmaya zorlamayı ya da para cezaları ve bant genişliklerinin azaltılmasıyla karşı karşıya bırakmayı amaçlıyordu.¹⁶ İlk dönemdeki direncin ardından, tüm büyük mecralar sonunda yasaya uydu. Hükümetin görünürdeki bu zaferine rağmen, 2021 yazında ülke büyük bir ekonomik krizle karşı karşıya kalırken ve korkunç orman yangınları internette eleştiri ve itirazların patlamasına yol açarken, hükümet “dezenformasyonu” yeterince ortadan kaldıramadığı için mecralara karşı söylemini artırdı.¹⁷

2022 yasası, uygulanabilecek kural ve cezalarda olağanüstü bir genişleme getirmektedir.¹⁸

Mecraların artık altı ay içinde Türkiye'de yerleşik yasal temsilcileri olan yerel ofisler açması ve ülkede yerleşik yasal temsilciler görevlendirmesi gerekiyor; bu da mecraların hükümetin taleplerini yerine getirmediğinin algılanması durumunda çalışanların hedef alınması olasılığını artırıyor. Bunun yapılmaması altı aylık reklam yasağına ve yüzde 90'a varan bant genişliği daraltılmasına yol açabilir.

İçerik engelleme ve kaldırma taleplerine uymayı reddetmek, altı aylık reklam yasaklarına ve tedbire uyulmaması durumunda 30 gün sonra yüzde 50 bant daraltma, sonrasında ise yüzde 90 bant daraltmaya yol açabilir.

Savcılar, dezenformasyon veya devlete karşı işlenen suçlar nedeniyle soruşturulan yurttaşlara ilişkin kullanıcı verilerini talep edebilir. Kullanıcı verilerine erişim reddedilirse, savcılar mahkemeden bant genişliğini yüzde 90'a kadar daraltılmasını isteyebilir.

Yasa, WhatsApp, Signal ve Telegram gibi görüntülü ve sesli mesajlaşma hizmetlerini de kapsıyor ve bu hizmetlerin artık Türkiye'de şirket kurmaları ve aktif kullanıcı, arama ve mesaj sayıları hakkında bilgi vermeleri gerekiyor. Yasaya uyulmaması halinde 30 milyon TL para cezasına ve yüzde 95 bant genişliği daraltılmasına yol açabilir.

¹⁶ HRW açıklaması, 18 Temmuz 2019: “Türkiye: Sosyal Medya Yasası Sansürü Artıracak”
<https://www.hrw.org/news/2020/07/27/turkey-social-media-law-will-increase-censorshi>

¹⁷ IPI açıklaması, 13 Ağustos 2021: “Turkish broadcasters fined for reporting on wildfires”
<https://freeturkeyjournalists.ipi.media/turkish-broadcasters-fined-for-reporting-on-wildfires/>

¹⁸ ARTICLE 19 Bildirisi, 14 Ekim 2022: “Türkiye: Tehlikeli, distopik yeni yasal değişiklikler”
<https://www.article19.org/resources/turkey-dangerous-dystopian-new-legal-amendments/>

Uygulamayı denetleyen Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) da bilgi sistemleri, algoritmalar, veri işleme mekanizmaları ve ticari stratejiler hakkında bilgi talep edebilmektedir. BTK, şirketlerin uymaması halinde mahkemeye başvurmaksızın küresel gelirin yüzde 3'üne kadar idari para cezası uygulayabilir.

Küresel Ağ Girişimi (GNI)

ARTICLE 19 ve Global Network Initiative (GNI) tarafından sosyal medya mecralarıyla ortaklaşa düzenlenen bir toplantıda, misyon heyeti bu yetkilerin sonuçları hakkında derin endişelerini dile getirdi. Mecralar şimdiye kadar içerik kaldırma veya engelleme kararlarının sadece kendi kullanıcı şart ve koşullarına göre alındığını ve hükümet taleplerinin kendi standartlarına uymadığı durumlarda bu taleplerin reddedildiğini ısrarla vurgulamışlardır.

Yeni yasa; mecraları, kullanıcılarının evrensel insan haklarını korumak ve büyük ve ani gelir kaybı riskini almak ya da yasaya uymak ve otoriter baskının araçları olma riski arasında bir seçim yapmaya zorlayacak.

Mecra temsilcilerinden bazıları, mecraları cezalandırmanın siyasi maliyetinin hükümeti yetkileri tam olarak uygulamaktan caydıracağı görüşünü dile getirirken, hepsi de yasanın mecralar ve kullanıcıları üzerindeki caydırıcı etkisini kabul etti.

Misyon üyeleri tarafından şirketlere, insan hakları ihlallerine ortak olmadan yasalara uymanın mümkün olmadığı söylendi. Şirketler, kısa vadeli kâr yerine uzun vadeli insan hakları değerlerine öncelik vermeye davet edildi ve Türkiye'de geri adım atmaları halinde, diğer ülkelerin de Türkiye'nin izinden gitmeye çalışmasının küresel etkileri olacağı konusunda uyarıldı.

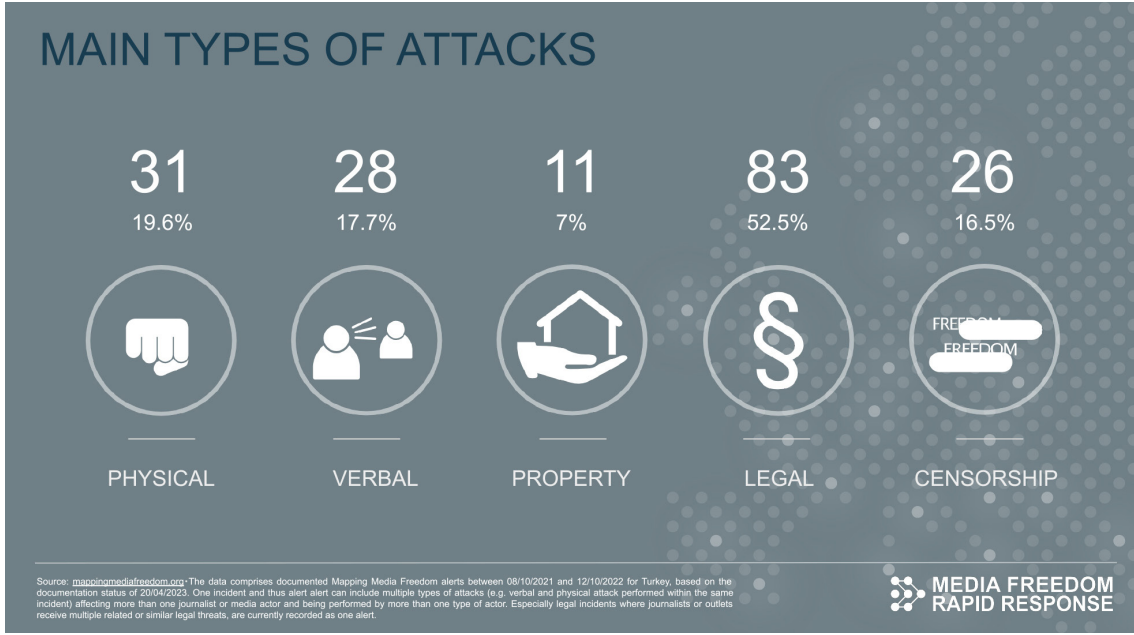
Şiddet ve Cezasızlık Kültürü

Türkiye'de gazetecilere yönelik şiddetin pek çok biçimi ve faili var, ancak neredeyse tüm vakaların ortak özelliği **cezasızlık beklentisi**. Saldırgan ister sivil ister güvenlik görevlisi olsun, yetkililerin cevabı çoğu zaman ya hiçbir yere varmayan yüzeysel bir soruşturma ya da konunun mahkemeye taşındığı nadir durumlarda faillere hafif bir ceza şeklinde gerçekleşiyor.

Mapping Media Freedom (MapMF) veritabanına göre¹⁹ 8 Ekim 2021 ve 12 Ekim 2022 tarihleri arasında 361 gazeteci, medya çalışanı ve yayın organını etkileyen 158 ihlal rapor edilmiş olup, bunların 56'sı fiziksel veya sözlü saldırıyı içermektedir.

¹⁹ <https://www.mappingmediafreedom.org> 20/04/2022 tarihli belge durumuna göre. MapMF mümkün olduğunca kapsamlı bir kayıt sağlamaya çalışsa da bu kapsamlı değildir ve daha birçok ihlalin bildirilmemiş olması muhtemeldir.

Bu dönemdeki en şok edici gelişme, 21 Şubat 2022 tarihinde ofisinde uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürülen yerel Ses Kocaeli gazetesinin sahibi ve genel yayın yönetmeni **gazeteci Güngör Arslan'ın öldürülmesi**²⁰. Arslan, öldürülmeden bir gün önce yayımlanan son yazısında, bir kamu ihalesinde yolsuzluk yapıldığını iddia ederek Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı'nı eleştirmişti. Ailesine göre, Arslan sık sık tehditler alıyordu ve yıllar içinde kendisini sindirmek için tasarlanmış asılsız suçlamalarla birkaç kez gözaltına alınmıştı. Ses Kocaeli'nin ofisi de daha önce 2020 yılında bilinmeyen bir grup tarafından çalışanlara gözdağı vermek amacıyla saldırıya uğramıştı.²¹

9 Ocak 2023 tarihinde iki sanık cinayetten suçlu bulundu ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Diğer sekiz sanık iki ila 27 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırılırken üç sanık beraat etti.²² Dava, diğer gazeteci cinayeti davalarına kıyasla hızlı ve kapsamlı kovuşturmanın nadir bir örneği olarak görülsede, karar herkesi adaletin yerini bulduğu konusunda ikna etmedi. Arslan'ın ailesi tüm sorumluların mahkum edilmediğine inanıyor.

²⁰ Bianet Makalesi, 21 Şubat 2022: "Gazeteci Güngör Arslan Kocaeli'de silahlı saldırı sonucu öldürüldü" <https://bianet.org/english/human-rights/258025-journalist-gungor-arslan-killed-in-an-armed-attack-in-kocaeli-province>

²¹ Gazete Duvar Haberi, 20 Nisan 2022: "Ses Kocaeli gazetesine silahlı saldırı" <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/04/20/ses-kocaeli-gazetesine-silahlı-saldırı>

²² BirGün Makale, 9 Ocak 2023: "Gazeteci Güngör Arslan cinayeti davası: 2 kişiye ağırlaştırılmış müebbet" <https://www.birgun.net/haber/gazeteci-gungor-arslan-cinayeti-davasi-2-kisiye-agirlastirilmis-muebbet-416998>

Medyayı hedef alan şiddetin en yaygın biçimi, Türkiye’de polisin saha muhabirlerine yönelik bitmek bilmeyen tacizi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Gazeteciler düzenli olarak polis memurları tarafından hakarete uğramakta, tehdit edilmekte, tartaklanmakta, dövülmekte, gözaltına alınmakta ve göz yaşartıcı gaza maruz kalmaktadır. **Güvenlik güçleri gazetecileri sistematik olarak engelleme** konusunda tam bir dokunulmazlığa sahip ve sonuç olarak pek çok muhabir şikayette bulunma zahmetine bile katlanmıyor.

Polise karşı suç duyurularının savcılığa yapılması gerekmektedir; yalnızca savcılıklar soruşturma açma yetkisine sahiptir. Savcılığın reddetmesi halinde gazeteciler için tek başvuru yolu Anayasa Mahkemesi’ne gitmektir, ancak çoğu kişi polis tarafından her engellenişlerinde, genellikle yılda birkaç kez, şikayet üstüne şikayet başvurusunda bulunmanın işlevsizliği karşısında başvuru yapmamayı tercih etmektedir.

Geçen yıl meydana gelen kayda değer olaylar arasında şunlar yer almaktadır:

2 Haziran 2022’de İstanbul polisi, Gezi Parkı protestolarını anmak için düzenlenen bir gösteriyi dağıtırken en az altı muhabiri zorla gözaltına aldı ve en az dört muhabire fiziksel güç ve/veya göz yaşartıcı gazla müdahalede bulundu.²³

İstanbul polisi ayrıca gazetecilerin 7 Haziran 2022’deki sağlık grevini ve Ağustos ayı sonunda kentsel dönüşüm nedeniyle evlerinden çıkarılan Tokatköy mahallesi sakinleri ile güvenlik güçleri arasında yaşanan çatışmaları haberleştirmelerini de engelledi.²⁴

Van’da polis memurları 1 Eylül 2022 tarihinde bir protesto yürüyüşünü takip eden muhabir Mesut Bağcı’yı darp etti. Polis memurları aynı gün üç başka muhabiri de tehdit etti.²⁵ Olaya karışan polis memurları hakkında yıl sonuna kadar herhangi bir soruşturma açılmadı.

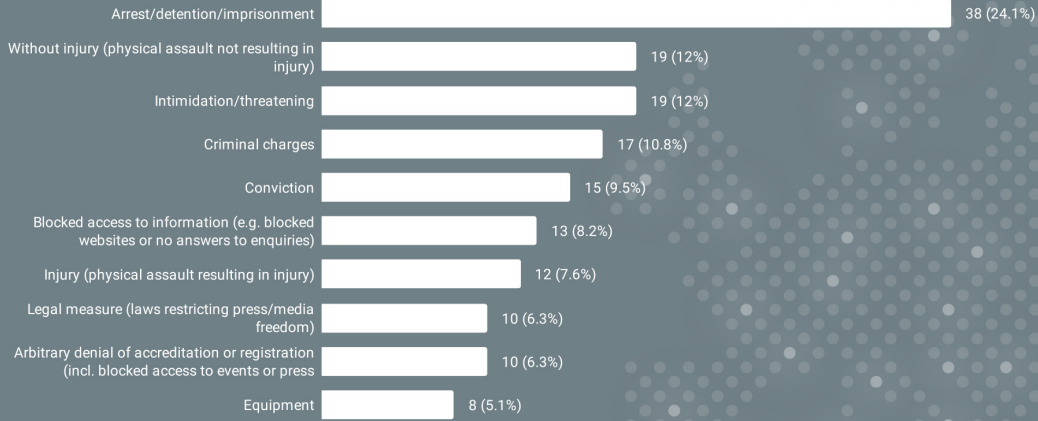
Yetkilerini kötüye kullanan polis memurlarının nadiren hesap verdikleri gözlemlenmektedir. 2013’teki Gezi Parkı eylemleri esnasında polis tarafından acımasızca saldırıya uğrayan gazeteci Gökhan Biçici, saldırının kameralara yansımaya ve geniş çapta haber yapılmasına rağmen adaletten mahrum bırakıldı. Anayasa Mahkemesi nihayet Haziran 2022’de davayı açtığı anda, savcı başlangıçta aradan geçen dokuz yıl nedeniyle davanın zaman aşımına uğradığı gerekçesiyle reddedilmesi şeklinde mütalaa verdi. Tepkilerin ardından bu mütalaa ikinci duruşmada geri çekildi.

²³ CPJ açıklaması, 2 Haziran 2022: “İstanbul polisi halk protestosunu dağıtırken gazetecileri dövdü, biber gazı sıkı ve gözaltına aldı”
<https://cpj.org/2022/06/istanbul-police-beat-tear-gas-detain-journalists-while-breaking-up-public-protest/>

²⁴ Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) Twitter paylaşımı, 22 Ağustos 2022:
https://twitter.com/TGS_org_tr/status/1561637687832068096

²⁵ Mezopotamya Haber Ajansı (MA) Twitter paylaşımı, 1 Eylül 2022:
<https://twitter.com/MAturkce/status/1565369666997993478>

TOP 10 TYPES OF ATTACKS

Source: mappingmediafreedom.org. The data comprises documented Mapping Media Freedom alerts between 08/10/2021 and 12/10/2022 for Turkey, based on the documentation status of 20/10/2023. One incident and thus alert can include multiple types of attacks (e.g. verbal and physical attacks performed within the same incident) affecting more than one journalist or media actor and being performed by more than one type of actor. Especially legal incidents where journalists or outlets receive multiple related or similar legal threats, are currently recorded as one alert.

**MEDIA FREEDOM
RAPID RESPONSE**

Gazetecilere yönelik fiziksel saldırıların yaklaşık yüzde 25'inden sivil kişiler sorumludur. Saldırıya uğrayan gazeteciler ya yetkililerin saldırıları soruşturmak istemediğini ya da failerin hafif cezalarla kurtulduğunu söylüyor. Bazı mağdurlar savcıların kendileriyle görüşmediklerini ve sadece polis ifadelerine dayandıklarını belirttiler.

9 Nisan 2022'de onlarca kişi yerel yayın yapan Deniz Postası'nın Kayseri'deki ofisini basarak gazeteci Azim Deniz'i darp etti. 22 Mart 2022'de bir başka araştırmacı gazeteci, Diken haber sitesinden Altan Sancar, Diyarbakır'da aracıyla seyir halindeyken silahlı tehdide maruz kaldı. Saldırgan aracının önünü keserken "Ayağını çok uzatmışsın, terbiyeli ol" dedi. Sancar, ölüm tehdidiyle ilgili suç duyurusunda bulundu.²⁶

²⁶ Bianet Haberi, 22 Mart 2022: "Gazeteci Altan Sancar silah zoruyla tehdit edildi"

<https://m.bianet.org/english/human-rights/259475-journalist-altan-sancar-threatened-at-gunpoint>

Medyanın Ele Geçirilmesi

AKP'nin 20 yıllık iktidarı boyunca parti; holdingler, medya şirketleri ve üst düzey siyasi figürlerin dahil olduğu kendine hizmet eden bir iş ve siyasi çıkar ağı aracılığıyla gücünü korudu ve pekiştirdi. Bianet'in Medya Sahipliği araştırması, 2016 yılı itibarıyla en büyük on medya kuruluşunun **hükümet yetkilileriyle yakın iş bağları** olan şirketlere ait olduğunu göstermiştir.²⁷ Medyanın, inşaat gibi diğer sektörlerdeki kârlı devlet ihalelerinden yararlanan küçük bir iş insanı çevresinin elinde yoğunlaşması, hükümetin medya üzerinde önce nüfuz, ardından da kontrol sahibi olmasını sağladı. Hükümetin medya üzerindeki hakimiyeti, 2018 yılında Doğan Medya Grubu'nun Hürriyet gazetesini ve diğer medya varlıklarını hükümet yanlısı Demirören Holding'e satmak zorunda kalmasıyla daha da kötüleşti.²⁸

Devlet yayın organı olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Anadolu Ajansı (AA) uzun süredir **tamamen hükümet atamaları tarafından ele geçirilmiş durumda**. Temmuz 2021'de, TRT'nin tüm yönetim kurulu, çoğunlukla iktidarla yakın ilişkileri olan üyelerin atanmasıyla sonuçlanan bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin kabul edilmesinin ardından değiştirildi.²⁹

Medyayı ele geçirme çabaları sadece özel ve devlet medya şirketleriyle sınırlı kalmamış, iktidarın medya üzerindeki düzenleyici yetkilerini güçlendirmek üzere tasarlanan önemli kurumsal değişikliklerle de pekiştirilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Temmuz 2018'de bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kuruldu.³⁰ Başkanlık, Cumhurbaşkanlığı Ofisi'nin yurtiçi ve yurtdışı iletişimini koordine etmenin yanı sıra, ulusal ve yabancı basın faaliyetlerini resmi olarak akredite etme ve yetkilendirmenin yanı sıra gazeteciler için resmi basın kartları düzenleme yetkisine sahip oldu.

²⁷ Media Ownership Monitor Türkiye (2016) veritabanı: <http://turkey.mom-gmr.org/en/owners/>

²⁸ IPI katılımcısı Reza Gabriel Hartmann'ın 18 Aralık 2019 tarihli makalesi: "Amirallik batıyor": Toplu işten çıkarmalar Türkiye'nin ana akım medyasına bir sonraki darbe" <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/the-admiralship-is-sinking-mass-layoffs-next-blow-to-turkeys-mainstream-media/>

²⁹ IPI Açıklaması: "Türk kamu yayıncısı TRT yeni atamalarla objektif yayıncılıktan uzaklaşıyor" <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/turkish-public-broadcaster-trt-moves-farther-from-objective-coverage-with-new-appointees/>

³⁰ Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi No. 30488, 24 Temmuz 2018 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/19.5.14.pdf>

2020 yılında yüzlerce gazetecinin **resmi basın kartı** iptal edildi ve birçok gazetecinin başvurusu yıllarca sürüncemede bırakıldı.³¹ Türkiye'nin en yüksek idare mahkemesi olan Danıştay, Basın Kanunu'nda 2020 yılında yapılan değişiklikleri inceledi ve İletişim Başkanlığı tarafından kartların iptalinde kullanılan "milli güvenlik ve kamu barışına aykırı hareket etmek" gibi kriterlerin **basın özgürlüğünü ihlal ettiğine** karar verdi. Bunun üzerine bazı değişikliklerin yürütmesi durduruldu. Daha sonra 2021 yılında Danıştay, İletişim Başkanlığı'nın belediyelerin basın müdürlükleri, İletişim Başkanlığı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu personeline basın kartı verme yetkisini de durdurdu.³²

Kamu ilanlarının tirajlarına göre basılı gazetelere adil bir şekilde dağıtılmasından sorumlu olan **Basın İlan Kurumu (BİK)**, 2018 Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle İletişim Başkanlığı'nın yetkisi altına alındı. O tarihten bu yana, bağımsız ve eleştirel gazeteler keyfi kamu reklamı yasaklarıyla giderek daha fazla cezalandırılıyor.

Yerel raporlara göre, BİK 2019'da 324 gün, 2020'de 808 gün ve 2021'de 636 gün reklam yasağı getirerek gazetelerin önemli kamu reklam gelirlerini kesti.³³ 2020'de en çok kamu reklamı alan ilk 10 gazetenin dokuzu iktidar yanlısı şirketlere aitti. Listedeki tek bağımsız gazete, 2020 yılında en yüksek üçüncü tiraja sahip olan ancak kamu reklam gelirleri listesinde ancak altıncı sırada yer alabilen Sözcü oldu.³⁴

Ağustos 2022'de **Anayasa Mahkemesi (AYM)**, Evrensel, BirGün, Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerinin başvurularını değerlendirerek, BİK'in keyfi yasaklarının ifade ve basın özgürlüğünü ihlal eden sistematik bir ayrımcılığa işaret ettiğine karar verdi. Mahkeme, BİK yönetmeliğini değiştirilmesi için TBMM'ye sevk etti.³⁵

BİK, ilk olarak Eylül 2019'da kamu reklamı alma hakkı durdurulan Evrensel gazetesini özellikle hedef almıştı.³⁶ AYM kararına rağmen, Evrensel'in kamu reklamı alma hakkı 22 Ağustos 2022 tarihinde kalıcı olarak kaldırıldı.³⁷

³¹ Euronews raporu "Türkiye'de yüzlerce gazetecinin basın kartı iptal edildi", 24 Ocak 2020: <https://tr.euronews.com/2020/01/24/turkiye-de-yuzlerce-gazetecinin-basin-kart-iptal-edildi>

³² Cumhuriyet haberi, "Danıştay'dan basın kartı kararı: 'İletişim Başkanı yetkili olamaz'", 15 Kasım 2022 <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/danistay-basin-karti-yonetmeliginin-yurutmesini-durdurdu-2003097>

³³ 2021 Medya İzleme Raporu, Media4Democracy: http://media4democracy.org/public/uploads/reports_5835411.pdf

³⁴ Doğruluk Payı Bülteni 11 Ağustos 2022 tarihinde: <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/2021-de-gazetelere-639-gun-ilan-kesme-cezasi>

³⁵ Bianet raporu, "AYM'den pilot karar: BİK'in ilan kesme cezalarında sistematik sorun var", 10 Ağustos 2022: <https://m.bianet.org/bianet/medya/265687-aym-den-pilot-karar-bik-in-ilan-kesme-cezalarinda-sistematik-sorun-var>

³⁶ Evrensel'de kamu reklam yasağının kaldırılması için küresel çağrı, 16 Mart 2020: <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/turkey-global-call-to-lift-public-ad-ban-on-independent-newspaper-evrensel/>

³⁷ Kamu reklamlarının kaldırılmasına ilişkin Evrensel kampanyası, Ağustos 2022: <https://www.evrensel.net/haber/468770/bikin-hukuksuz-ilan-iptali-kararina-karsi-okurlarimizdan-dayanisma-mesajlari-geldi>

Yayın düzenleyicisi RTÜK de eleştirel habercilik yapan bağımsız yayıncıları cezalandırmak için araç olarak kullanılmıştır. RTÜK 2022 yılında beş bağımsız yayıncıya toplam 17.335.000 Türk Lirası (yaklaşık 823.000 Avro) tutarında 54 ceza [kesmiştir](#).³⁸ Bu cezalar çoğunlukla, Erdoğan'ı yolsuzlukla suçlayan CHP liderinin konuşmasının yayınlanması gibi siyasi eleştirilere yanıt olarak verilmiştir.³⁹ Buna karşılık, hükümet yanlısı kanallar toplamda 1.674.000 TL (yaklaşık 80.000 Avro) tutarında dört ceza almıştır. RTÜK 2021 yılında 71 ayrı ceza vermiştir.

Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, 2022 yazında meclis tatilindeyken Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından kurulmuştur.⁴⁰ Başkanlık, uygulamada cumhurbaşkanı ve hükümet politikaları hakkındaki eleştirel haberleri yalanlamak için kullanılan haftalık bir “dezenformasyon bülteni” yayınlamaya başlamıştır.⁴¹

Bitmeyen Adaletsizlik: Kürt Gazetecilere Yönelik Baskılar

Türkiye'nin güneydoğusunda gazetecilerin durumu kötüleşmeye devam ediyor. Kürt gazetecileri desteklemek amacıyla Diyarbakır'a giden IPI, RSF ve OBCT misyon temsilcileri, Dicle Fırat Gazeteciler Derneği'nde (DFG) bir basın toplantısı düzenleyerek bölgede bağımsız gazeteciliğe yönelik tehditleri tartıştı.

Bu ziyaret, Diyarbakır'daki **Kürt medyasına yönelik tutuklama dalgasından** dört ay sonra gerçekleşti. 8 Haziran'da Diyarbakır'da 20'si gazeteci olmak üzere toplam 22 kişi ev ve işyerleri basılarak gözaltına alındı. Gözaltı süreleri iki kez uzatıldıktan sonra sekiz gün sonra nihayet mahkeme önüne çıkarıldılar. Gazetecilerden on altısı “terör örgütü üyeliği” suçlamasıyla hapse atıldı. Savcılık gazetecileri yaptıkları programlar, sundukları haberler ve haber kaynaklarıyla yaptıkları görüşmeler hakkında sorguladı. Bilgisayarlar, kameralar, ses ve ışık sistemleri, montaj-düzenleme bilgisayarlarındaki hard diskler, kitaplar, gazete arşivleri ve Türkiye'de yayınlanan dergiler suç faaliyetinin kanıtları olarak sunuldu.⁴²

Misyonun basın toplantısından iki hafta sonra, 29 Ekim'de dokuz Kürt gazeteci daha aynı suçlamalarla tutuklanarak hapse atıldı. Sadece altı ay içinde Kürt medyasında çalışan 30 gazeteci gözaltına alındı ve bunlardan 25'i hapse atıldı.⁴³

³⁸ <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/rtuk-uyesi-chpli-ilhan-tasci-kurulun-2022-karnesini-cikartti-elestirene-ceza-yagdirdilar-2017534>

³⁹ <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/turkey-broadcast-regulator-fines-four-critical-tv-stations/>

⁴⁰ Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun'un sosyal medya paylaşımı (5 Ağustos 2022) <https://twitter.com/fahrettinaltun/status/1555471191044915201?s=20&t=OramhAqimwuPfkc4eZSs6Q>

⁴¹ Dezenformasyon Bülteni (9-15 Ocak 2023) <https://twitter.com/iletisim/status/1615280969153495041>

⁴² Euronews makalesi, 20 Aralık 2022: “Diyarbakır'da tutuklanan 16 gazetecinin iddianamesi 6 aydır hazırlanmadı” <https://tr.euronews.com/2022/12/20/diyarbakirda-tutuklanan-16-gazetecinin-iddianamesi-6-aydir-hazirlanmadi>

⁴³ RSF açıklaması, 16 Aralık 2022: “Türkiye: Altı ayda 25 gazeteci hapsedildi” <https://rsf.org/en/turkey-25-journalists-imprisoned-half-year>

Gazeteciler tarafından dile getirilen zorluklar ve endişeler

Heyet; aralarında Xwebûn, Mezopotamya Ajansı ve JinNews'in de bulunduğu çeşitli Kürt medya kuruluşları, Dicle Fırat Gazeteciler Cemiyeti üyeleri ile serbest muhabir ve fotoğrafçılarla görüştü.

Yerel gazeteciler izole edilmiş durumdadır ve Haziran 2022'deki tutuklama dalgalarına geniş bir uluslararası ilginin olmamasının da gösterdiği gibi, destek ağlarına, uzmanlara, STK'lara ve uluslararası toplumla temasa **erişim eksikliğinden muzdaripler**.

Kürt gazeteciler uluslararası toplum tarafından unutulmaktan ve Türk hükümetinin cezasız kalmasından korkuyor. Gazeteciler, dezenformasyon yasası endişe verici olsa da, 2016'dan bu yana önemli bir artış göstermiş olsa da, Türkiye'nin güneydoğusunda fiili sansürün on yıllardır uygulandığına dikkat çekti.

Kürtçe gazeteler düzenli olarak kolluk kuvvetleri tarafından toplatılmakta veya Türkiye Anayasası'nın ifade ve düşüncüyü yayma özgürlüğünü güvence altına alan 26. maddesini ihlal etmekle suçlanarak yasaklanmaktadır. Gazeteciler, yayınların genellikle savcılar çeviri talep etmeden veya içeriği incelemeyen yasaklandığını bildirmektedir. Kürtçe yayın yapmak sansürü haklı çıkarmak için yeterli görülmektedir.

Ülkenin yargı kurumlarına karşı büyük bir **güvensizlik söz konusudur** ve bu **kurumlar**, terörle mücadele mevzuatının medya çalışanlarına karşı kötüye kullanılmasına ve keyfi idari kararlara yol açacak şekilde son derece siyasileşmiş olarak görülmektedir.⁴⁴

Türkiye'nin güneydoğusundan onlarca gazeteci, hem Türkiye'de hem de sınırın ötesinde Kuzey Irak, Suriye ve İran'da Kürt meseleleriyle bağlantılı davaları haberleştirdikleri için Terörle Mücadele Kanunu kapsamında **kötü niyetli yasal takibata maruz kalmakta** ve en az 25'i halen tutuklu olarak yargılanmaktadır.⁴⁵

Gazeteciler ayrıca ekipmanlarına düzenli olarak el konulmasından ve telefonlarının polis gözetimine alınmasından yakındılar. Diyarbakır'ın Sur ilçesindeki protestolarla ilgili haber yapanların özellikle hedef alındığını ve haklarında soruşturma açıldığını belirttiler.

Bir gazeteci "Elbette Türkiye'nin başka yerlerindeki meslektaşlarımız zor zamanlar geçiriyor. Ama burada durum çok daha kötü" dedi.

Misyon katılımcıları, Türkiye'deki Kürt gazetecilerin durumuna dikkat çekmek ve daha iyi bir işbirliği için birlikte çalışma sözü verdi.

⁴⁴ <http://mezopotamyaajansi35.com/GUNCEL/content/view/182848>

⁴⁵ <https://rsf.org/en/barometer>

Kapalı toplantı ve basın toplantısının ardından heyet, Haziran ayından bu yana cezaevinde bulunan 16 Kürt gazeteci ve medya çalışanıyla dayanışma göstererek #FreeTurkeyJournalists pankartları açtı.

Diyarbakır ziyareti sırasında misyon katılımcılarının sürekli polis gözetimine maruz kaldıkları da belirtilmelidir. Faaliyetler kesintiye uğramamış ya da engellenmemiş olsa da, her toplantı ve katılımcı polis tarafından izlenmiştir.

Resmî Toplantılar

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

Misyon heyeti, insan hakları ihlalleri iddialarını araştırma yetkisine sahip olan TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun AKP'li başkanı Milletvekili Hakan Çavuşoğlu ile görüştü. 2021 yılında Çavuşoğlu görüşme taleplerimize yanıt vermediği için heyet sadece komisyondaki muhalefet milletvekilleri ile görüşmüştü. Bu nedenle 2022'de komisyon başkanına doğrudan hitap etme fırsatını memnuniyetle karşıladık.

Toplantının ana konusu, Çavuşoğlu'nun 2013 Gezi Parkı protestoları sırasında göstericiler tarafından yayıldığı iddia edilen "dezenformasyonu" gösteren fotoğraf ve sosyal medya paylaşımlarının yer aldığı bir dizi poster sunarak gerekçelendirdiği dezenformasyon yasasıydı.

Misyon katılımcıları, çevrimiçi dezenformasyonun yayılmasını ele almak için hedefe yönelik dijital düzenlemelere olan küresel ihtiyacı kabul etmiş, ancak bunun güçlü demokratik güvencelerle yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Misyon katılımcıları, Türkiye'de yargı üzerindeki siyasi kontrolün ve buna bağlı olarak hukukun üstünlüğünün eksikliğinin gazetecilere ve internet kullanıcılarına yeterli koruma sağlayamadığını ve bu temel demokratik kontrol ve denge mekanizması olmaksızın yeni dezenformasyon yasasının çok tehlikeli bir siyasi baskı aracına dönüşebileceğinin altını çizmiştir.

Misyon, **bağımsız gazetecilere yönelik artan fiziksel saldırılar ve cezasızlık da dâhil olmak üzere medya özgürlüğü ve gazeteci hakları ihlallerine** ilişkin birçok endişeyi dile getirmiştir. Çavuşoğlu, gazetecilere yönelik saldırıları araştırmak üzere kurulan komisyona çok fazla başvuru yapılmadığını belirtmiş ve tekrar sorulması durumunda daha fazla ayrıntı vermek istememiştir.

Geçen yıl misyon heyetine, meclis komisyonu başkanının komisyon gündemini belirleme konusunda mutlak yetkiye sahip olduğu söylendi. Bunun sonucunda muhalefet milletvekilleri, iktidar partisinin siyasi gündemi dışında kalan önemli bir konuyu komisyonda tartışmaya açma imkanlarının kalmadığını belirttiler.⁴⁶

Misyon ayrıca komisyonun özellikle toplumsal gösteriler sırasında gazetecilere yönelik yoğun polis şiddetini soruşturup soruşturmadığını sordu, ancak Çavuşoğlu cevap vermekten kaçındı.

Anayasa Mahkemesi: Yüksek Mahkeme Kararlarının Uygulanmaması ve İfade Hürriyeti Üzerindeki Yasal Kısıtlamalar⁴⁷

Medya ve daha geniş anlamda ifade hürriyeti alanının giderek daraldığı bir ortamda, bireylerin ve medya kuruluşlarının hak ihlallerini iddia edebilecekleri ve yasalara itiraz edebilecekleri Anayasa Mahkemesi'nin varlığını sürdürmesi önemlidir. Ancak heyet, Mahkemeye yapılan ve iktidar partisi lehine siyasi tarafgirlik görüntüsü veren atamalardan derin endişe duymaktadır ve bu durum, yürütmenin Mahkeme üzerinde aşırı etkisi riskine işaret etmektedir. Bu bağlamda Mahkeme ile görüşen heyet, Anayasa Mahkemesinin rolüne olan desteğini yinelemiş ve engelleme kararlarına ilişkin Ocak 2022'de verilen karar gibi pilot kararların verilmesine yönelik çabaları memnuniyetle karşılamıştır.⁴⁸

Mahkeme temsilcileriyle yapılan görüşmelerde pilot kararların alt mahkemeler tarafından uygulanmamasına ilişkin sorunların yanı sıra Meclisin Anayasa Mahkemesinin mevzuatta değişiklik yapılması yönündeki kararlarını dikkate almaması üzerinde durulmuştur. Heyet ayrıca yeni “dezenformasyon yasası” ile ilgili olarak Mahkemeye sunulan hukuki itirazlara ve yaratacağı büyük potansiyel etki göz önünde bulundurulduğunda bu davayla ilgili kararın hızlandırılmasının önemine dikkat çekti.⁴⁹

Heyet ayrıca, süreçlerin uzunluğu ve “Cumhurbaşkanına hakaret” (Türk Ceza Kanunu'nun 299. Maddesi) suçundan mahkûm edilenler de dâhil olmak üzere acil davalara öncelik verilmemesi konusundaki endişelerini dile getirmiştir.

⁴⁶ 2021 Basın Özgürlüğü Misyonu Raporu: “Türkiye: Dijital Kilitlenme Hayaleti”
https://ipi.media/wp-content/uploads/2022/05/PFMissionReport_TURKEY_2021_22_FINAL.pdf

⁴⁷ ARTICLE 19 Europe tarafından hazırlanan bölüm.

⁴⁸ Keskin Kalem Yayıncılık ve Diğerleri (B. No. 2018/14884): Engelleme kararlarına ilişkin pilot karar, 27 Ekim 2021; <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/14884>

⁴⁹ Mart 2023 itibarıyla dava Anayasa Mahkemesi önünde derdesttir.

Heyet son olarak, hukukun üstünlüğü ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarının uygulanmaması konusundaki endişelerini dile getirdi. En endişe verici olanı, Mahkeme temsilcilerinin, Osman Kavala ve Selahattin Demirtaş'ın serbest bırakılmasına hükmeden Strazburg davalarında olduğu gibi, Türkiye'nin uluslararası hukuk ve Türkiye Anayasası kapsamındaki taahhütlerine aykırı olarak, AİHM içtihadına her zaman uymak zorunda olduklarına inanmadıklarını belirtmeleridir.

İfade hürriyetini koruyan önemli pilot kararların uygulanmaması

Delegasyon, özellikle yasal değişiklikler öneren ve bu nedenle uygulandıkları takdirde Türkiye'de ifade hürriyeti üzerinde geniş bir olumlu etki yaratabilecek olan pilot kararlar konusunu gündeme getirerek başladı. Kararların kendileri memnuniyetle karşılanırken, etkililikleri ve benzer davaların incelenmesinin askıya alınması konusunda ciddi endişeler dile getirildi. Heyet ayrıca, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun ("İnternet Kanunu") çevrimiçi içeriğin engellenmesiyle ilgili 8/A maddesi hakkında, bu maddeyle ilgili olarak Mahkemede bekleyen yüzlerce dava göz önünde bulundurularak, Mahkemeden bir pilot karar vermesini talep etti.

Heyet daha sonra "Keskin Kalem Yayıncılık ve Diğerleri" davasındaki engelleme kararlarına ilişkin pilot kararı gündeme getirdi.⁵⁰ Ocak 2022'de Resmi Gazete'de yayınlanan bu pilot karar, 129 URL'nin engellenmesine ilişkin dokuz başvuruyu tek bir davada birleştirmiştir. Dokuz davanın tamamında, itibarlarının zedelendiğini iddia eden bireyler (hepsi siyasetçi, kamuya mal olmuş kişiler veya kamu görevlileri) tarafından sunulan şikâyetler üzerine hâkimler tarafından çevrimiçi haber makalelerinin engellenmesine karar verilmişti.⁵¹ Mahkeme oybirliğiyle, Sulh Ceza Hakimlikleri tarafından verilen engelleme kararlarının, etkili başvuru hakkının yanı sıra ifade hürriyeti hakkını da ihlal ettiğine hükmetti. Kararda, İnternet Kanunu'nun kişilik haklarının korunmasına ilişkin 9. maddesinin yeterli güvence içermediği ve bu nedenle Meclis tarafından değiştirilmesi gerektiği belirtildi. Mahkeme, takip eden 12 ay boyunca (Ocak 2023'e kadar) benzer gerçekleri içeren başka başvuruları incelemeyeceklerini belirtti.⁵²

⁵⁰ Keskin Kalem Yayıncılık ve Diğerleri (B. No. 2018/14884)

⁵¹ Kongre Kütüphanesi makalesi " Türkiye: Anayasa Mahkemesi Çevrimiçi Haber Engelleme Konusunda Yeni Bir Pilot Karar Verdi":

<https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2022-01-25/turkey-constitutional-court-issues-new-pilot-judgment-on-online-news-blocking>

⁵² Keskin Kalem Yayıncılık ve Diğerleri (B. No. 2018/14884) ; Expression Interrupted makalesi, " Top court issues pilot judgment on access blocking decisions" 8 Ocak 2022:

<https://www.expressioninterrupted.com/top-court-issues-pilot-judgment-on-access-blocking-decisions>

Heyet kararı memnuniyetle karşılarken, Mahkemenin benzer davaları incelemeyi askıya alma kararını tartışmalı bulmuştur. Yasal değişiklikler yapılsa bile bunların geriye dönük olarak uygulanmayacağına işaret eden heyet, Mahkemenin önünde bekleyen yüzlerce benzer davayla ilgili olarak ne yapmayı planladığını sordu. Ayrıca, İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD) kurucularından Profesör Yaman Akdeniz'in de belirttiği gibi, kararın yeni davaların sayısını azaltma konusunda hiçbir etkisi olmamış gibi görünüyor.⁵³

Heyet ayrıca TBMM'nin Mahkemenin yasayı değiştirme talebini görmezden gelebileceği yönündeki endişelerini de dile getirmiştir.⁵⁴ Bu arada, kanun yürürlükte kalmaya devam etmekte, bu hüküm kapsamında yeni soruşturma ve kovuşturmalar başlatılmakta ve Anayasa Mahkemesinde bekleyen başvurular askıya alınmaktadır.

TBMM, Anayasa Mahkemesi kararlarına uygun olarak kanunlarda değişiklik yapmamakla kalmıyor, aynı zamanda yeni kanunlar sunarken pilot kararları da göz ardı ediyor. Ekim 2022'de İnternet Kanunu'nda yapılan yeni yasal değişiklikler arasında, Basın İlan Kurumu Teşkilat Kanununun (BİK) 49. maddesinde tanımlanan "gazetecilik etiği"ni ihlal eden gazetecilerin basın kartlarının iptal edilmesine izin veren bir Basın Kanunu değişikliği de yer almaktadır. Ancak 49. Madde "gazetecilik etiği"ni tanımlamamakta ve 2016 yılında Anayasa Mahkemesinin⁵⁵ kanunda tanımlanması gerektiği ve tanımlamanın bir kamu kurumuna bırakılamayacağı yönündeki kararına rağmen uygulamada tanımlamayı BİK'e bırakmaktadır. Meclis bu yasayı değiştirmekte başarısız olmaya devam ederken, bu sorunlu hükümlere atıfta bulunan yeni yasalar çıkarılmakta ve bu hükümler mevzuatta daha fazla yer bulmaktadır.

Mahkeme, TBMM'nin talimatları doğrultusunda hareket etmemesi riskini kabul etmiş ve birikmiş işlerin hızlandırılmasına yardımcı olmak amacıyla benzer davaları birleştirerek tek seferde karara bağlamaya başladıklarını belirtmiştir. Aksi takdirde Mahkeme, TBMM'nin Mahkemenin yasal değişiklik talimatlarını görmezden gelmeye devam etmesi halinde nasıl karşılık vereceğine henüz karar vermediğini kabul etti.

⁵³ Expression Interrupted Çevrimiçi Paneli, 19 Mayıs 2022:

<https://www.expressioninterrupted.com/online-panel-content-removals-put-fate-of-news-archives-on-the-line>

⁵⁴ Mahkemenin Ağustos 2021'de 'terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek' ile ilgili hükmün değiştirilmesini tavsiye eden pilot kararı (Hamit Yakut (2014/6548)) ile ilgili deneyim göz önünde bulundurulduğunda bu endişenin haklı olduğu görülmektedir. Bu durumda, yasal değişiklik tavsiyesi şu ana kadar Meclis tarafından göz ardı edilmiştir.

⁵⁵ Yeni Gün Haber Ajansı (2016/5903) <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/5903>

Heyet son olarak, polisin bir kişinin sosyal medya geçmişini tarayarak suçlama yöneltebileceği içerikler aradığı “Sanal Devriye” adı verilen bir uygulamaya ilişkin endişelerini dile getirdi. Mahkemenin Şubat 2020’de bu uygulamanın anayasa ihlali olduğuna hükmetmesine rağmen⁵⁶ uygulama yaygınlığını korumaktadır. Yakın tarihli bir örnek, yolsuzlukla ilgili Tweetleri nedeniyle hakkında soruşturma açılan ve ardından müfettişlerin dine hakaret ettiğini iddia ettiği bir Tweet nedeniyle hakkında dava açılan gazeteci Baransel Ağca’nın davasıdır. Anayasa Mahkemesi kararına dayanarak derhal düşürülmesi gereken dava halen devam etmektedir.⁵⁷

2021 yılında Mahkeme, misyona, kararlarının alt mahkemeler tarafından uygulanma oranının iyileşmekte olduğunu söylemiş ve 8.000 karardan sadece 33’ünün uygulanmadığını veya alt mahkemeler tarafından başlangıçta direnildiğini iddia etmiştir. Ayrıca Mahkeme, kararlarının alt mahkemeler tarafından uygulanmasını izlemek ve hızlandırmaya yardımcı olmak için bir birim kurmuştu.⁵⁸

Önemli pilot kararların uygulanmamasına ilişkin yukarıda dile getirilen örnekler göz önünde bulundurulduğunda, heyet bu kararların görünürdeki etkisizliğine ilişkin kaygılarını dile getirmiştir.

Misyon, hakimleri Anayasa Mahkemesi kararlarını uygulamaya teşvik etmek için başka araçlardan da yararlanılabileceğini vurguladı. Örneğin, Adalet Bakanlığı tarafından ceza mahkemelerine, hakimlere söz konusu kararları uygulamalarını hatırlatan genelgeler yayınlanabilir.

⁵⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı (E. 2018/91, K. 19/2/2020)

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2020-10-nrm.pdf>

⁵⁷ MLSA Açıklaması, 20 Eylül 2022: “Gazeteci Baransel Ağca’nın savunması için Almanya’ya istinabe yazılacak”

<https://www.mlsatürkey.com/tr/gazeteci-baransel-agcanin-savunmasi-icin-almanyaya-istinabe-yazilacak/>

⁵⁸ 2021 IPI Misyon Raporu:

https://ipi.media/wp-content/uploads/2022/05/PFMissionReport_TURKEY_2021_22_FINAL.pdf

İnternette ifade hürriyetini etkileyen tehlikeli yasal değişiklikler

Heyet; Basın Kanunu, İnternet Kanunu ve Ceza Kanunu'nda Ekim 2020'de yapılan değişikliklerin yanı sıra Ekim 2022'de yapılan yasal değişikliklerden duyduğu endişeyi dile getirmiştir. Engelleme kararlarıyla ilgili olarak ifade ve bilgi edinme özgürlüğü hakkının halihazırda çok sayıda ihlal edildiği ve alt mahkemelerin Ali Kılık kararı gibi Anayasa Mahkemesi kararlarıyla belirlenen standartları uygulamadaki başarısızlığı göz önüne alındığında⁵⁹; içerik kaldırma veya engelleme yetkilerinin güçlendirilmesinin yeni bir hak ihlali dalgası yaratması ve Anayasa Mahkemesine yapılan başvurularda bir artışa yol açması muhtemeldir.⁶⁰

Ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından 2020 değişikliklerine ilişkin olarak Mahkemeye bir itiraz sunulmuş olup, CHP şimdi de 2022 değişikliklerine ilişkin bir başka başvuruda bulunmuştur. Delegasyon, bilgiye erişim ve ifade hürriyeti üzerindeki geniş etkisiyle bu davanın önemine dikkat çekmiştir. Heyet, 2023 seçimleri öncesinde internette ifade hürriyeti hakkının korunması amacıyla Mahkemeyi mümkün olduğunca geniş bir etkiye sahip bir karar vermeye çağırıştır.

Buna karşılık Mahkeme, dava devam ettiği için konuyla ilgili yorum yapamayacaklarını belirtmiştir.

Hukukun üstünlüğü ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmaması

Doğrudan medya ile ilgili olmamakla birlikte, iki önemli ifade hürriyeti davası Türkiye'deki hukukun üstünlüğü krizinin bir göstergesidir: sivil toplum lideri ve hayırsever Osman Kavala davası ve muhalif siyasetçi Selahattin Demirtaş davası. Bu davaların sonuçları, basın özgürlüğü de dahil olmak üzere hukukun üstünlüğü ve ifade hürriyeti üzerinde geniş bir etkiye sahip olacaktır; bu nedenle basın özgürlüğüne odaklanmış bir heyet için bile bu davaları tartışmaktan kaçınmak mümkün değildir. Bu davalarda AİHM kararlarının uygulanması şu anda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından incelenmektedir; ancak Kavala ve Demirtaş'ın serbest bırakılarak AİHM kararlarının uygulanmasını sağlamak için harekete geçmesi gereken Türk makamlarıdır.

⁵⁹ Ali Kılık kararında AYM, sulh ceza hakimliklerinin internet içeriğine erişimin engellenmesi için uygulayabilecekleri bir "ilk bakışta ihlal" testi geliştirmiştir. Bu bağlamda, 5651 sayılı Kanun'un 9. maddesi uyarınca erişimin engellenmesi kararları, yalnızca kişilik haklarının ihlal edildiğinin ilk bakışta anlaşılabilir durumlarında, daha fazla araştırmaya gerek olmaksızın verilebilir. Bu karar tüm alt mahkemeler için bağlayıcıdır. Bu nedenle sulh ceza hâkimlikleri 5651 sayılı Kanun'un 9. maddesi kapsamında yapılan talepleri değerlendirirken ve erişim engelleme kararı vermeden önce ilk bakışta ihlal değerlendirmesi yapmalıdır.

⁶⁰ Dr. Yaman Akdeniz'in Article19 Blogu, 19 Mayıs 2022: "Blog: Dezenformasyon ve sosyal medya mecralarının düzenlenmesi 'alla Turca'" <https://www.article19.org/resources/regulation-of-social-media-platforms-in-turkey-internet-law/>

Kavala davasında alt mahkemelerin bağlayıcı AİHM kararını uygulamayı reddetmesinin ardından Kavala'nın hukuk ekibi Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulundu. Heyet, Kavala'nın Ekim 2017'den bu yana haksız yere tutuklu olduğunu ve bu nedenle davasının en yüksek önceliğe sahip olması gerektiğini hatırlatarak, Mahkemeye halen önünde bekleyen bu başvuru hakkında ne zaman karar vereceğini sordu. Heyet ayrıca Demirtaş'ın ikinci tutukluluk başvurusu hakkında Mahkemenin ne zaman karar vereceğini sordu. Her iki dava için de herhangi bir tarih verilmedi.

“Cumhurbaşkanına hakaret” ile ilgili davalara ilişkin olarak heyet, Mahkemenin üç ihlal kararı vermiş olmasını memnuniyetle karşılamış, ancak Mahkemenin AİHM'nin Şorli kararında geliştirilen içtihadı neden uygulamadığını sorgulamıştır.⁶¹ Sorli kararı, 299. maddenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (“AİHS”) 10. maddesi doğrultusunda değiştirilmesi çağrısında bulunmuştur, zira devlet başkanlarına hakarete karşı özel koruma sağlanması Sözleşme ile uyumlu değildir. Uygulanması halinde, bu kararın Türkiye'deki binlerce dava üzerinde etkisi olacaktır.

Mahkeme temsilcileri devam eden davalar hakkında yorum yapamayacaklarını belirtirken, verdikleri en kaygı verici yanıt Anayasa Mahkemesinin AİHM kararlarını takip etme yükümlülüğü olmadığı yönündeki görüşleriydi.

Toplantı, Türkiye'de ifade hürriyeti hakkının korunması için acilen giderilmesi gereken ciddi sistemsal eksikliklerin altını çizmiştir. Pilot kararların alt mahkemeler tarafından uygulanmasını ve TBMM tarafından yasal değişikliklerin yapılmasını sağlamak için acil tedbirler alınmalıdır. Heyet ayrıca Türkiye'nin AİHS'yi 1953 yılında onayladığını ve Sözleşme'nin 46(1) maddesi uyarınca taraf olduğu her davada AİHM'nin nihai kararına uymayı kabul ettiğini hatırlatır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi de “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir ve milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır” demektedir.⁶²

⁶¹ Vedat Sorli / Türkiye (AİHM No. 42048/19)

⁶² Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (İngilizce) <https://www.refworld.org/docid/3ae6b5be0.html>

Rapor Özeti ve Öncelikli Eylem Alanları

Türkiye’de cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri 14 Mayıs 2023’te yapılacaktır. Bağımsız haber ve bilgi akışının serbest olması her demokratik seçim için vazgeçilmez bir koşuldur.

Mahkemelerin ve düzenleyici kurumların bağımsız gazetecileri cezalandırmak için araçsallaştırılması; ana akım medyanın iktidar yanlısı çevreler tarafından ele geçirilmesi; son ‘dezenformasyon’ yasası da dahil olmak üzere artan çevrimiçi sansür ve eleştirel gazetecilere yönelik hem çevrimiçi hem de çevrimdışı saldırgan ortam, basının elzem Mayıs seçimlerini özgürce haberleştirmesini ciddi şekilde engellemektedir. Bağımsız medya haberciliğinin demokrasi için önemi göz önüne alındığında, bu durum oylamanın adilliği konusunda ciddi şüphe uyandırmaktadır.

Misyon, siyasi yelpazedeki politikacılara gazeteciliğin karşı karşıya olduğu krizi sona erdirmeye söz vermesi ve bildirilerinde uzun yıllardır kötüleşen koşulların ardından medya özgürlüğünü güvence altına alacak kapsamlı reformlar taahhüt etmeleri çağrısında bulundu.

Aynı zamanda, misyonun görüştüğü paydaşlar, oylama öncesinde gazetecilere yönelik baskıların ve fiziksel şiddet tehdidinin artması ihtimaline ilişkin ciddi endişelerini dile getirmişlerdir. Hükümete, özellikle seçim döneminde gazetecilerin sindirme ve tacizden uzak bir şekilde işlerini yapabilmelerini güvence altına alması çağrısında bulunuyoruz.

Öncelikli eylem alanları

Uluslararası heyet, yaptığı toplantıların ardından aşağıdaki eylem önceliklerini belirlemiştir:

Dezenformasyon yasası ve dijital sansür: Hükümet dezenformasyon yasasını yürürlükten kaldırmalı ve iktidar tarafından inşa edilen dijital sansür çerçevesine son vermelidir. Özellikle dezenformasyonu suç sayan yeni ceza kanunu maddesi, yetkililere, eleştirel gazeteciliği hedef almak için Türkiye’nin terörle mücadele kanununu yıllarca kötüye kullandıktan sonra bir başka araç daha sunmuştur.

Misyonun görüştüğü paydaşlar, İletişim Başkanlığı tarafından yaz aylarında kurulan **Dezenformasyonla Mücadele Merkezi’nin**, gazetecilere yönelik çevrimiçi izleme ve tacizi artırarak dijital baskı sistemine yeni bir katman ekleyeceği yönündeki korkularını da dile getirdiler.

Türkiye’de basın özgürlüğü alanında sürdürülebilir bir iyileşme, **yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığı** sağlanmadan gerçekleşemez. Türkiye’nin ele geçirilmiş savcılık hizmetleri ve mahkemeleri, uluslararası standartlara uygun olmayan kötü hazırlanmış yasalarla birleştiğinde, son on yılda yüzlerce gazetecinin gazetecilik faaliyetleri nedeniyle kovuşturulmasına, mahkum edilmesine ve hapse atılmasına yol açmıştır. Hapisteki gazeteci sayısının azalmasına rağmen, hükümet tarafından hakları koruma çabası olarak sunulan 2019 girişimi Yargı Reformu Paketi⁶³ gazetecilerin kovuşturulmasını ve yasal tacizi durdurmayı başaramadı.

Türkiye Anayasa Mahkemesi (AYM), ifade hürriyetini etkileyen kanunlarla ilgili yapısal sorunlara işaret eden bazı önemli pilot kararlar vermiş olsa da, AYM kararlarının hem alt mahkemeler hem de kanun koyucular tarafından uygulanması konusunda hala büyük zorluklar bulunmaktadır. İfade hürriyetiyle ilgili önemli davalar AYM’nin kararlarını beklerken yıllar süren gecikmelerle karşı karşıya kalmakta ve geciken adaletin reddedilen adaletle eşdeğer olduğu yönündeki ciddi endişeleri güçlendirmektedir.

Heyet tarafından, AYM yargıçlarının çoğunun doğrudan veya dolaylı olarak cumhurbaşkanı tarafından aday gösterilmesi sorununa da dikkat çekilmiştir. Mahkemeye yapılan son atamalar, siyasi etkiye ilişkin ciddi endişelere yol açmış ve aday belirleme sürecinin bu tür etkilerden arındırılması ihtiyacının altını çizmiştir.

Türkiye’nin **medya düzenleyici kurumları** siyasi etkiden arındırılmalı ve yapısal olarak yeniden şekillendirilmelidir. Bu kurumların hepsi bağımsız medyayı hedef almak ve cezalandırmak için yetkilerini kötüye kullanmıştır:

- » **Basın İlan Kurumu (BİK)**, bağımsız gazetelere sürekli olarak keyfi cezalar uygulamakta, kamu reklamlarını geri çekerek onları önemli bir gelir kaynağından mahrum bırakmaktadır. Bu Ağustos ayında Anayasa Mahkemesi, BİK’in keyfi yaptırımlarının **yapısal bir sorundan** kaynaklanan bir hak ihlali teşkil ettiğine karar verdi. Karara rağmen, BİK daha sonra bu gazetelerden biri olan **Evrensel**’in kamu reklamı alma hakkını kalıcı olarak iptal etti.
- » Türkiye’nin yayın düzenleyici kurumu olan **Radio ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)** düzenli olarak bağımsız medyayı hedef alıyor. Milletvekili Utku Çakırözer’in raporlarına göre RTÜK dokuz ayda 42 ceza kesmiştir. Bu cezaların neredeyse tamamı bağımsız yayıncılara karşı verildi.
- » 2022 yazında **Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)**, milyonlarca internet kullanıcısının verilerini mahkeme kararı olmaksızın topladığının ortaya çıkmasının ardından “BTK-Gate” olarak bilinen bir skandala karıştı. Aralık 2020’den bu yana, internet servis sağlayıcılarının BTK’ya ziyaret edilen web siteleri, veri konumu, kullanılan uygulamalar ve kullanıcıların isimleri hakkında saatlik raporlar göndermesi gerekmektedir. Bu tür bir kitlesel gözetimin gazetecilerin ve kaynakların hakları üzerinde açık etkileri vardır.

⁶³ IPI Yargı Reformu Paketi Analizi, 1 Ekim 2019: Türkiye’nin reform önerileri ihtiyaç duyulan değişimin çok gerisinde <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/turkey-reform-proposals-fall-far-short-of-needed-change/>

Gazetecilerin güvenliği, internet üzerinden gelen tehditler ve gazetecilerin siyasetçiler tarafından sözlü olarak hedef gösterilmesiyle artan bir baskı altında. Mapping Media Freedom⁶⁴ sadece geçtiğimiz yıl içinde Türkiye’de gazetecilere yönelik 26 saldırı vakası kaydetmiştir. Şiddetteki bu artış; eleştirel gazeteciliğin gayrimeşru ve ulusal güvenliğe tehdit olarak şeytanlaştırılmasının bir sonucu. Dahası, bu vakaların bazılarında ortaya çıkan cezasızlık daha fazla şiddeti körükleme riski taşımaktadır.

Heyet, ziyareti sırasında tüm siyasi partilere gazetecilere yönelik her türlü saldırıyı kınamaları ve **gazetecilerin 2023 seçim kampanyasını özgürce ve güvenli bir şekilde takip etme haklarını güvence altına almaları** çağrısında bulundu.

Geçtiğimiz yıl boyunca, eleştirel ve bağımsız medyaya yönelik kovuşturma ve gözaltılar devam etmiştir. Bu misyon, haklarında **resmi bir suçlama olmamasına rağmen** Haziran ayından bu yana tutuklu bulunan **15 gazeteci ve bir medya çalışanı** ile dayanışma göstermek amacıyla Diyarbakır’ı ziyaret etmiştir. Misyon, Türkiye’de tutuklu bulunan tüm gazetecilerin serbest bırakılması çağrısını ve meslektaşları ile ailelerine desteğini yinelemektedir.

Son olarak, **basın akreditasyonu** süreci, tüm gazetecilerin işlerini yapabilmelerini sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmeli ve siyasi etkiden arındırılmalıdır. Akreditasyon yetkisi, görevini kötüye kullanarak yüzlerce eleştirel gazetecinin basın kartını iptal eden İletişim Başkanlığı’nın elinden alınmalı ve yerine gazetecilerin ve medya kuruluşlarının kendilerinin yürüttüğü bir sistem getirilmelidir.

⁶⁴ Medya Özgürlüğü Haritalama Mecrası: <https://www.mappingmediafreedom.org>

